

ГОДИНА

4
1867

ВОЈИН

БРОЈ

31

1 Новемб.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Шаспотова пушка (Свршетак) и додатак. — Образованост народна стоји у тесној свези са његовим савршенством у уметности ратној.

ШАСПОТОВА ПУШКА.

Написао један члан аустр. артилеријског комитета.

С немачког.

Благи лук и вероватноћа погађања, — то су два важна својства, која у свима приликама бојним особита утицаја имају. На обе ове стране и при Шаспотовој пушци гледало се. И првome својству она одговара као што се из сл. 5 види да ова пушка има врло благи лук; што се тиче пак другога својства, ту је шаспотова пушка у многоме испод Пруске иглењаче, која иначе није баш идеално оружје; јер један само поглед на полупречник расипања (од круга, у коме су бар 50 процента погодака) увериће нас о овome; овај полупречник за даљину од

	150	300	600	корака
За шаспову пушку	10·5	16	28·5	палаца
„ Пруску иглењаху	3·4	7·2	47·5	„
док међу тим код најбоље пушке, као н. пр. код Швајцарске линијске пушке овај је полупречник односно	3·1	5·8	10	палаца
а код Ханријеве пушке не више од	—	4	10	„

На први поглед изгледа нам е је малено расипање метака најважније својство пушкино; ал то није баш тако: јер има околности, при којима оно баш од штетнога утицаја може бити, — и где се дакле мора дати првенство пушци која има већи полупречник расипања. Погледајмо н. пр. у сл. 8 на резултат пуцања са Шаспотовом пушком, па ћемо видети, да један део пројекције човекове пада у круг погодака средњих, и да бар 2 метра ударају у ту површину белеге; а сад према овоме, узмимо неку другу пушку, која има мањи полупречник расипања, т. ј. у место што у слици 8. (удаљење од 600 корака) стоји полупречник расипања за Шаспотову пушку 28·5 палаца — узмимо велом да је тај за другу неку пушку, само 18 палаца, као што то представља источкани круг у истој слици —: то ће бити са свим јасно, да у овоме случају неће ни један метака ударити у површину белеге или сенку човечију; ефект пуцања т. ј. биће већи при пушци што има већи полупречник расипања него ли при оној што има мањи, јер би прва бар два поготка имала, док друга баш ниједан.

Поменути пример још нам износи, да величина полупречника расипања стоји у тесноме односају са положајем средње тачке погодака, и да је полупречник већи што је веће удаљење средње тачке од праве белеге.

Но ово речено, нека нам нико зло не разуме или да нам се т. ј. подмете, као да ми хоћемо овим да докажемо да: што је веће расипање у којој пушци, у толико је и веће корисно средство. Не то

ми нисмо хтели. Ми смо јасно показали одношај који је између расипања и положаја средње тачке погодака, — и признали смо оној пушци првенство, код које је полупречник расипању већи; т. ј. рекли смо да је ова боља од оне, којој средња тачка погодака лежи даље од праве белеге, и која има дакле већи полупречник расипања; а ми смо само хтели са оним нашим говором да кажемо, да је расипање до некога извеснога степена свакој пушци преко потребно. Пушка, код које средња тачка погодака пада заједно са белегом, нема никаква расипања; а кад се још узме да је она као и пушке што имају здраво извјене путање, где је дакле **несигурни** простор врло мален, — ту је расипањ баш и штетно.

Истина да по садашњем стању ствари тачност гађања може далеко ићи, али опет није могуће тиме уклонити и оне погрешке, што долазе од различитога нишањења, а које ни највештији стрелац не може уклонити, и које при најсавршенијим оружјима на већем одстојању дају већег и расипања у поготцима.

Други је захтев од ратнога оружја, који у последње доба особиту важност доби, — тај, да може отворити што снажнију ватру у особитим тренутцима борбе, као н. пр. при одбијању каквога напада бајонетскога, при коњичкоме јуришу, при нападу на шанац какав и т. д. Овај је захтев у толико важнији, у колико се ефект ватренога оружја у извесно доба састоји из збира појединих ефеката свију поједини метака, и очевидно је, да са две са

свим једнаке пушке можемо све остале одношаје знати; јер од њих двеју она ће бити удеснија, која за једно исто доба може избацити више хитаца, због чега ће се и већи збир од појединих ефеката показати; па шта више, може и једна лошија пушка претегнути бољу, ал само својим бржим пуцањем, и то кад узмемо само са моралне стране, коју може условити туча од зрна на какво одељење противничко.

Ми ћемо сад показати број метака, који стрелац избаци непрестанце пуцајући из пушке што се са страг пуни. Њему су на руци стајали вишеци.

Пушка Уесле Ричардова	5·7	метака.
” Оптуратер руска	6·5	”
” Мон-штормова	6·6	”
” Иглењача пруска	6·7	”
” Снидер-Аинфилдова	7·2	”
” Немачка по Линднеру	8	”
” Шаспова	12	”
” Шпенцорова	14	”
” Пибодова	17	”
” Немачка по Ремингтону	17—22	”
” ” ” Венцлу	17—22	”
” Шапенова (Ханријев штуц)	20—25	”
” Џенесова	25	”

Из овога досад реченога може се ово увидети: да Шаспотова пушка даје довољну ударну снагу својим зрнима, има врло благи лук лећења, са прилично честом ватром; али је сигурност погађања тек осређна, због великога расипања погодака.

Још нам остаје да неколко речи прозборимо о општим својствима механичке направе Шаспове

пушке; при овојој ћемо се служити извештајима француским поглавито искуствима немачке комисије.

Као ватрено оружје: Шаспотова пушка удесна је у рукама стрелца и са своје омање тежине незаморава војника при дужој употреби; али препуњена страшно се трза.

Руковање затворацем доста је просто, и лако је се солдату томе навикнути: и као да му је цела направа врло замршена, и с тога се може лако да поквари и батали; те с тога се ова пушка не може много препоручити као оружје за рат, где често долази у незграпне и неумешне руке. На прилику притребује нам направу растворити: да је очистимо или да паљну иглу променимо; за ово треба нам на сваки начин справа за извлачење завртака. Пред нама је сад много делова па и врло дробних, за чије слагање треба неке вештине, веће доколице а боме могу се лако и изгубити.

Гасом испуњени простор, као што знамо, осигуран је каучуковитим запушачем; али овај за дуже пуцање није способан не може да издржи, јер се каучук почиње топити и у угљен претварати. Шта бива са направом при дужем пуцању, као и жежи, хладноћи, праху и влази, — на сваки начин исто тако није баш најбоље.

Руковање пушком у полузапетоме стању (прва нога) мора бити пажљивије, да се не би пушка изненада окинула. Осим овога догађа се често да се заборава на спуштање ороза.

Унутрашњи услови направе подлеже наслањању барутнога остатка, чиме се препречује слободно кретање направе а и паљне игле.

Запаљење вишека доста је несигурно, јер се може десити више узрока, који би томе на пут стали: па било то наслањањем барутнога остатка и прљавштине у игленој цеви, или што се делови запаљивог шеширића могу приљубити уз врх игле; или још што се вишек може лако покварити тако, да запаљиву смесу игла или никако или не баш право погоди; или наизад деси се да ова смеша са недовољне чврстоће вишека — не да је удару игле потребна отпора. И дакле због ових узрока морали би смо извући вишек, а то је приметна работа.

Вишек је сложен, треба му велике тачности при грађењу, много се потроши пара и времена и лако се квари; а за већу незгоду после свакога пуцња увек по нешто у цеви заостане.

Па наизад, кад разгледамо све добре и лоше стране Шаспотове пушке (које мало час спомену смо), и нехотице долазимо до закључка, да је она истина преграђена ад никако побољшана пруска иглењача. Јер главне корисне стране Шаспотове пушке, т. ј. **блажија путања зрна и краћа паљна игла**, — потиру се са свим, кад само погледамо на сразмерно велико расипање и друге разне махане.

Као што смо у почетку рекли, увођење Шаспотове пушке у Вранцуској носи на себи печат брзине и наглости. Следства иглењаче пробудише и народ и војску из ласкавих санова непобедивости. Са ужасом видеше где снажни им сусед једну по једну војничку снагу северне Немачке у целину састављаше; војска овога суседа имађаше моћно оружје, — надало је се новим заплетима. У таким не-

сигурним околностима није се имало кад оклевати: узеше прву што им до руке дође пушку, а која се са страг пуни. Па како ова пушка имађаше блажију путању, а два пут бржу ватру производи, но она у страшнога суседа: они је на врат на нос у целој земљи заведоше.

Међу тим аустријска испитна комисија одбаци ову Шаспотову пушку: јер се надаше да ће при богатој материјалу, који јој на избору стајаше, — и бољу наћи. **Н.**

* * *

На концу овога, ево додајемо и ово неколико речи о тој истој пушци што их недавно написа један Француз у једним њиховим новинама:

У Шалонском стану продужавају се непрестано започета искуства, са пушком Шаспотовом.

Очевидно је да ова пушка мора преиначити тактику.

Питање је само, каква ће нова начела сада постати из резултата, што их даде ова нова пушка.

Чини се, да је досада само двоје изведено из резултата добијених пробом ове пушке.

Једно се тиче коњице.

Друго пешадије.

Ми ћемо да говоримо најпре о коњици, јер је с њоме проба и почета.

Један нишан био је постављен пред једним одељењем војника, представљајући једну страну пешачке каре. Нишан је представљао коњичку колону, која би на кару нападала. Одстојање између нишана и одељења војника било је од 600 метара. Кад је

све ово готово било, онда се предпоставио напад коњице на кару.

Ради тога, коњица је протрчала одстојање од 600 метара у виду напада, изван правца пушчаних зрна.

Пешаци пак са њихове стране пуцали су најпре са ђор-фишецима да би тиме произвели дим, и њад је облак од дима био доста дебео, онда су почели пуцати са бојним фишецима.

Сада се коњица постави најпре у кас а после у галоп као што то бива у самом рату.

Затим су бројане кугле, које су у нишан погодиле, и нађена је такова множина, да би без сваке сумње сви коњаници били убијени, кад би у самој ствари нападали.

Тако дакле, необзирући се на дим, којим је пехота покривена била, изван је сваке сумње, да би она пре коњицу утаманила, него што би ова до ње и дошла.

Из тога сљедује и ово је начело до очивидности јасно:

Да од сада, напад коњице у равном пољу, против пешачке каре, постао је позитивно немогућан.

Но било би несљедствено, кад би се из тога закључило, да треба коњице укинути. Рђаво би познати били са ратом, кад би подобним начином умствовали. — Јер војски ће свагда потребна бити лака коњица за прикупљање известија и осматрање непријатеља, посао од врло велике важности, и који захтева много регимената, јер је врло уморавајући.

У осталом, коњица је ретко имала прилике да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

заједно са пешадијом напада. Њена ће дужност бити, као и у прошла времена, да битку доврши, да преобрати одступање непријатеља у бегство, да повата бегачуће, да произведе морални ефект, свагда велики на крилима и по зади непријатеља.

Затим више подељена у мања одељења, него у прошла времена она ће, сакривена пешадијом заклоњена местношћу, напасти изненадно на непријатеља, и тако га у једанпут разстроити.

Напоследку (и ово замењује довољно поједине прилике велики напада, кои се само од времена до времена појављују) она ће испунити нову и важну дужност, коју је генерал барон Амбер већ означио са редким оштроумијем.

И као што се са олучастим топовима, може ватра на великом одстојању одпочети, то се ови могу поставити у великом одстојању на крило непријатеља; од ови ексцентрични позиција, артилерија управљајући своју ватру косо према фронту непријатеља, причини ће му ужасне губитке, и уништиће једно или друго крило.

Но да би се овако могли топови одвоити (од остале војске) треба да буду заштићени. Једина је коњица способна, да брзо дође на удаљене брежуљке и да артилерију подпомогне.

С друге пак стране, непријатељ ће очевидно са коњицом пробати да топове отме или да их са заузетог места отера.

Отуда сјајна и величествена битка коњице с коњицом.

Напоследку, и ово се особито тиче линејне ко-

њице (нарочито драгона) често је од врло велике важности да известни број пешака за кратко време заузме неку точку бојног поља, или да заузме пре непријатеља неку незаузету или слабо брањену позицију, или да непријатељу одступање пресече. Осим тога важно је кад кад, поставити какво јако одељење на неке точке, које би се са стране налазиле.

За све ово најспособнији су драгони, који су у исто време и коњици и пешаци, и који одиашују коње, кад морају по околности пешке нападати; а тако исто кад се морају у какво село повући или се иза какви природни препона заклонити.

Искуство је доказало да се могу врло велике користи имати из двогубе употребе овог оружја, и које је за ту цел и начињено.

И зато су сада драгони и оружани преиначеном пушком Шассепот, која у њиовим рукама, вреди скоро толико исто као и нова, јер велики калибер овог оружја, које би сувише теготно били за пешака, због његове тежине фишека, од мале је незгоде за драгона.

Пљосната драгонска сабља, биће у балчаку тако удешена, да се може на пушку натаћи, и као бајонет употребити.

Од ове организације очекује се чрезвичајни успех.

Дакле кад би когод казао, да коњица није за ништа више, онда би се страшно преварио, она ће бити полезнија него икада.

Но као све ствари овог света, и она се мора преиначити.

Пређимо сада на пешадију.

Пред бојном линијом постављен је био један нишал, представљајући други фронт битке.

Затим је ватра одпочела.

За три минута, кад би место нишана људи били, не би ни један човек жив остао.

Дакле две храбре и скоро једнако веште трупе узајмно би се уништиле.

У сваком случају, једна би побегла, почем би неколико минута само остала; победитељ би пак ужасно предусретнут био.

Осим тога, једна трупа, нападајући бајонетом другу трупу, преби уништена била, него што би до непријатеља и дошла.

Било би несмислено, ако би се из тога закључило, да ладно оружје неће више потребно бити. Осим тога, као што је доказано, да ништа опасније није, него кад се остане у густој линији пред непријатељем, који је оружан са иглењачама или са ма каквим другим оружјем, којим се може брзо пуцати, то треба предпоставити, да ће се у рату сада више него икада поглавито стрелци употребљавати.

Солдат се може много које чему обучити, но имаде две ствари, које зависе од темперамента.

Напад са бајонетом и

Битка са стрелцима.

Бадава ће те ви чинити многобројна упражнења на логорним пољима; бадава ће ду ваше стрелачке линије дивно оперирати, чим буду у ватри, одма

ће те почети губити надежду, ако овај род тактике није у самој крви војске. Ову истину доказују сва прошла времена.

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОИ У ТЕСНОЈ СВЕЗИ СА ЊЕГОВИМ САВРШЕНСТВОМ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

(Продужење).

Ови узроци променише срећу и благостање државно поче да се њиха. **Хошлет**, где Французи изгубише 30.000 људи, беше први удар; други дођоше за овим, између којих бејаху и неке њихове победе. Већ краљ беше принуђен да моли за мир и да закључи уговор у **Ризвику**, који му поврати више земаља и тврдох градова. Мир у Ризвику бејаше тако исто мучан Лују XIV као и онај у Аикс-ла-Капелу 1668; десет година доцније бејаше мир у Нимегу, који му бејаше користан.

Савезнички народи оставише монарха францускога кад видеше колко њиме беху снови овладали; и Луј, по што је изгубио велике битке код Рамилја и Малплакета, није могао закратити својим противницима и њиховоме вођу Малбургу, да не потчине један део његове земље; шта више они и самоме његовоме краљевском двору загрозише.

Француска сруши ону колосалну снагу Шпанјурскога Карла I, цара Карла петог, — али у своје кругу пак она бејаше понижена, сведена у своје старе границе и принуђена да се потчини најтрајнијим условима. Инглеска, плашећи се сувишнога рашћења царевог на рачун Француске, учини

у Утрехту 1713 уговор, по коме је добила од Луја више градова. У ово доба учини Шпањурска страшан грех, што признаде Гибралтар за Инглеску колонију: али да би једном окончала те убиствене ратове, монарх Вранцуски обавеза Шпањурскога краља свога унука, да трпи овај срам.

Луј XIV трудио се за сво време своје владе да усаврши устројство и обученост војну. Он издаде стручних предмета који до тад не постојаше, и у тој намери створи кадетска заведења, која су основ Сен-Сирској школи, која данас постоји; издаде правила и уредбе по којима се могаше доћи до виших степена, без разлике лица и класа друштвених; он утврди дисциплину и установи на чврстоме темељу администрацију војну, називајући ђенерале војне — инспекторима. Он уведе орден Св. Луја као награду за заслуге војничке, и сазида дом инвалитски.

Даде се војсци нарочито одело са знацима. Обичај што Шпањури веле *à la Chamberga*, долази од ђенерала Шомберга, који је највише чинио да се уведе униформа у војсци Вранцуској.

Уметност ратна учини великога корака. Бајонет изнађен у Бајони, беше усавршио Ла Мартинијер, официр у Вранцуској војсци. Усвоји се вишек, који изуме Шведски краљ Густаф Адолфо. Лувоа министар ратни, склопио је 1671 прву пешачку ређименту, која је носила бајонет на крају пушке. Постаде назив ређимента краљеве артилерије, по што је назват краљевски фисилирски корпус. 1703, по савету Вобановоме, копља и мускете оставише се и цела пешадија добила је пушку. Ову измену учинише све Јевропске војске. Постадоше гренадирске

рејименте; војници се сигурно добављаху како у мирно тако и у ратно доба, т. ј. уведе се правилно рекрутовање. Извесан број пешачких чета или коњичких ескадрона здружени — чинише један батаљон. Пешадија сведе своју бојну линију на четири врсте; коњица исто тако, па и у три врсте виђаше се. Артилерија доби много подвижности и показиваше се у много већем броју на бојном пољу. Вршише се радње сваком врстом хијерархије војничке.

Установише се логори за упражњења, и слагалиште ратно беше способно да потпомаже све операције војне, које се вршаху по правилима науке војне на картама и плановима, а које на местности бејаху исписане.

Марина се знатно увелича; на морима се бојраху сјајне и многе борбе, и Вранцуске војске бејаху увек на ступњу поштовања и части.

Под Лујем XIV под-официри не могаху доћи за официра, а међу тим бејаше изредних трупа. Мање од века и по доцније, видимо солдате, рођене у најнижем сталежу друштвеноме, да постају славни ђенерали и војска у маси вредела је много или боље него и кад до тад. То је доказ, који најбоље може показати потребитост нераздвојене хармоније, која мора постојати између општих закона земаљских и устројства војнога.

Непрестани ратови Луја XIV против Шпањурске јуначке и окретне војске, — родише многе славне војводе: **Тирена**, **Кондеа**, **Вилипа војводу Орлеанскога**; **маршал Катина**, **Ликсембур**, **Шомбер**, **Креки**, **Буфлер**, **Монтекукули**, **Бер-**

вие, Вандом, Вилар; инжењер Вобан; напоследку Дикесно, Турвиљ, Жан Бар, Дигиаи-Труен и т. д. славни морнари.

Флегматички Тирен највећи је узрок, што Француске војске добише онако високога полета у науци стратегијској; он је оставио начин опсадни и усвоио велико ратовање, утврђујући за основ да треба изборити више битака да се један рат добије. Велики Конде сједино је одушевљење и жестину у широко знање тако; и основи на којима стоји данашње ратовање још онда поставише два славна мужа Конде и Вобан, истога дана кад се престадоше борити; славни Вобан изумео је систему фортификације, којом се готово још и данас служимо при обрани јаких утврђења. У то доба увиде се надмоћније бистре теорије над рутинерском практиком. Фекијер, Пијежир, Фолар, Вобан одликоваху се као писци војнички.

Није никако чудо што Луј XIV, тај ратнички дух и страшни љубитељ славе војне коју је имао, — није чудо велим, што он прослави владу своју још законодавним мерама особите важности, сјајним споменицима и чудноватним јавним грађевинама; он је дао писмености, знањима и уметностима живота покрета. Он је поправио грађански закон, криминални, трговачки, колонијалне и друге. Од његовога доба оживе јаван кредит и система зајма. Министар Колбер и маршао Вобан дадоше особитога вида науци политичке економје. Луј XIV усаврши дипломатску вештину, разрушивши основе религиозне, који дотле јашаху и обиваху сваки сло-

боднији и напреднији појав. Он преустрои више закона јавнога реда, сагради дивни канал од Ланг-дока и ограничи дохотке друмовне и трговачких путова, које он беше направио.

(Продужиће се)

НОВЕ КЊИГЕ.

DIE TAKTIK

bearbeitet

von

Johan Freiherrn v. Waldstätten

K. K. Major im Generalstabe, b. Z. Lehler in der Central-Cavallerie-Schule.

Zweite, vermehrte und verbesserte Auflage

Wien 1867. Verlag von L. W. Seidel und Sohn Türkei.

GESCHICHTE DER TÜRKEI

von dem Siege der Reform in Jahre 1826 bis zum Periode vom Jahre 1856.

von

Dr. G. Rosen.*)

Leipzig, 1866—1867. Verlag von S. Hirzel.

BESCHREIBUNG DER VILAJET BOSNIEN

von

Gustav Themm

Wien 1867. Verlag von Albert A. Wenedikt.

*) Садашњи ђенерални конзул Северо Немачког Савеза у Београду.